

Попов В. А.,
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права
№ 2 Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого*

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ У СФЕРІ ЗВЕРНЕННЯ
СТЯГНЕННЯ НА УСПАДКОВАНЕ МАЙНО,
ЩО Є ПРЕДМЕТОМ ЗАСТАВИ**

Проблема звернення стягнення на заставне майно, зокрема, що було успадковане є поширеною у практиці. Водночас чимало питань, які стосуються вказаної теми, є неврегульованими чинним законодавством або мають різні підходи до тлумачення та правозастосування.

Одним із питань, на яке варто звернути увагу – ситуація, коли спадкоємцями виступають неповнолітні і, одночасно, майно яке успадковується є предметом застави за борговими зобов'язаннями

спадкодавця. Виникає закономірне питання: кому кредитор має адресувати свій запит про повернення боргу, неповнолітньому спадкоємцеві або матері дитини, як законній представниці? Уявимо ситуацію, що така вимога надходить матері.

Мати дитини-спадкоємця, як законна представниця, виступає із погодженнями погасити борг за рахунок заставленого майна на запит кредитора, адресований їй. Дійсно, відповідно до положень ст. 242 Цивільного кодексу України, батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей, відтак, мати мала право представляти інтереси своїх малолітніх чи неповнолітніх дітей, зокрема, укладати правочини від їх імені.

Цікавість цієї ситуації полягає в тому, що мати, як законна представниця неповнолітньої дитини, може вчиняти від її імені певні дії в інтересах цієї дитини. Таким чином, мати може прийняти від імені дитини, адресований запит. Однак, запит від кредитора, у цьому випадку, адресований матері, як законній представниці, не може вважатися правомірною вимогою, адже наявна помилка із суб'єктом звернення вимоги. З цього приводу у правозастосовній практиці дуже важливо коректно розуміти: по-перше, кому саме була адресована вимога кредитора: лише матері (в тому числі як законній представниці своїх дітей), чи окремо кожному спадкоємцеві; по-друге, важливим елементом є і сама відповідь: чи це була відповідь лише від матері, чи окремо, відповідь від матері, як спадкоємиці, і окремо від матері, як від законного представника неповнолітніх дітей. Відповіді на ці питання дозволять зрозуміти, чи правильно реалізоване кредитором своє право на стягнення, чи всім і чи належним суб'єктам була адресована пропозиція врегулювання спору, чи не пропущений таким чином строк на звернення до суду, який стався через помилку у виборі суб'єкта звернення та чи можна вважати вимоги до дітей, викладені в такому формулюванні та висунуті у такий спосіб законними.

Ще однією суперечністю у цьому контексті є така: чи є визнання зобов'язання одним із спадкоємців, який є законним представником неповнолітніх спадкоємців, визнанням зобов'язання і щодо цих спадкоємців? Чи вказане свідчить про визнання зобов'язання, на виконання якого може бути звернено стягнення на нерухоме майно без згоди органу опіки і піклування?

Розглянемо цю ситуацію з іншого боку, коли мати, поряд із малолітніми дітьми виступає спадкоємицею майна, на яке звернено вимогу кредитора. При цьому мати уклала правочин із кредиторами про задоволення вимог.

У такому випадку необхідно розуміти яким саме чином спадкоємиця уклала правочин із кредиторами, лише від власного імені, чи окремо від власного імені та окремо як законний представник кожного неповнолітнього спадкоємця. У разі, якщо вона уклала такий договір від власного імені, думаючи, що автоматично виступає як законний

представник, вважаємо, що не можна стверджувати про визнання такого зобов'язання неповнолітніми спадкоємцями. У той час коли, якщо в договорі було зазначено кожного окремого спадкоємця або було укладено декілька тотожних договорів, можна говорити про визнання зобов'язання неповнолітніми спадкоємцями.

Щодо другої частини поставленого питання, положення частини 2 ст. 32 Цивільного кодексу України містять норму, відповідно до якої на вчинення неповнолітньою особою правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинна бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування. Законодавцем визначено, що потрібна згода та саме «і» дозвіл органу опіки та піклування. Вочевидь, такий правочин стосується нерухомого майна, адже мова йде про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Виходячи з того, що стороною такого правочину виступає не законний представник, а сама неповнолітня особа, а законний представник лише вчиняє правочин від її імені, то для вчинення такого правочину мають бути дотримані всі визначені законом вимоги, а отже і вимога ч. 2 ст. 32 Цивільного кодексу України щодо наявності дозволу органу опіки та піклування на вчинення такого правочину.

І останнім питанням, на яке хотілося б звернути увагу є таке: чи вважається повідомлення спадкодавця про зобов'язання належним лише в порядку звернення до нотаріуса чи кредитор спадкодавця має звертатися безпосередньо до спадкоємців?

Дійсно, стаття 1281 Цивільного кодексу України не встановлює визначеного порядку пред'явлення вимог кредиторів. Пред'явлення вимог може відбуватися як безпосередньо спадкоємцю, так і через нотаріуса. В той же час, на нашу думку, для можливості підтвердження, доказів законності такої вимоги, вона має бути подана виключно у письмовій формі.

Аналогічна позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 12 квітня 2017 р. у справі № 6-2962цс16, відповідно до якої, кредитор повинен здійснити будь-які власні активні дії, направлені на доведення до відома спадкоємців своїх вимог.

Відповідно до п. 189 Наказу Міністерства юстиції України від 03.03.2004 р. № 20/5 «Про затвердження Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», нотаріус за місцем відкриття спадщини в строк, установлений ст. 1281 Цивільного кодексу України, приймає претензії від кредиторів спадкодавця. Претензії мають бути заявлені у письмовій формі і прийняті незалежно від строку настання права вимоги. Про претензію, що надійшла, нотаріус доводить до відома спадкоємців, які прийняли спадщину, або виконавця заповіту.

Однак, на нашу думку, відповідно до цієї інструкції мова йде про суб'єктивний обов'язок нотаріуса прийняти претензії від кредиторів. У той же час, така норма не обмежує кредитора у виборі способу пред'явлення

своєї вимоги.

Таким чином, можна стверджувати, що відповідно до ст. 1281 Цивільного кодексу України, кредиторіві спадкодавця належить протягом шести місяців від дня, коли він дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, незалежно від настання строку вимоги. Законодавець не обмежує кредитора у виборі способу пред'явлення вимоги але, одночасно, слід мати на увазі, що обраний спосіб має бути таким, який підлягає фіксації та доказуванню не тільки факту направлення, а й факту отримання такої вимоги.

Водночас, необхідно звернути увагу, що Велика Палата Верховного Суду у постанові від 11 вересня 2019 р. у справі № 487/10132/14-ц зазначила, що порівняльний аналіз термінів «довідався» та «міг довідатися», вжитих у ст. 261 ЦК України, дає підстави для висновку про презумпцію можливості й обов'язку особи знати про стан її майнових прав. Тому доведення факту, через який позивач не знав про порушення його цивільного права і саме з цієї причини не звернувся за захистом до суду, недостатньо. Позивач повинен також довести те, що він не міг дізнатися про порушення свого цивільного права.

Отже, існують певні ситуації, які є неврегульованими або неповністю врегульованими законом, що створює підстави для неоднакового правозастосування судами певних норм. Більш детальна регламентація на рівні, хоча б підзаконних нормативно-правових актів дасть змогу виключити таку неоднорідність і сформулювати єдність підходів.